

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 172:2-4885

СВ. ГРИГОРИЈЕ НИСКИ

ПРОТИВ ЗЕЛЕНАША

Живот људи који воле врлину и одлучују се да живе разумно, одређен је добрим законима и прописима, а у њима је, како је могуће и видети, законодавац имао у виду два родна сежућа погледа (главне сврхе). Једну да забрани недозвољено и другу, да се побуди на усавршавање оно што је добро. Јер никако другачије није могуће некоме да успе у благоустројеном и разборитом животу, него да избегава, колико је то у снази, зло и стреми за врлином, као што син следи мајку. Сабравши се и сада да би обратили пажњу на заповести Божије, чујмо пророка који је поразио злу децу позајмице, лихву, и у /нашем/ животу искоренио коришћење новца за богаћење каматом /ἐπ' ἐργασίᾳ χρῆσιν τῶν νομισμάτων/. Примићемо послушно његову препоруку, да не би остали онакво камење, које је нашавши оставио фамилију сувом и бесплодном (Лк 8,13), па да и нама не буде речено оно, што је негда било речено упорном Израиљу: слухом слушате и не разумевате, и видећи гледате а не увиђате (Ис. 6,9).

Молим оне који ме буду слушали да ме никако не окривљавају за дрскост или безумље, а ако након тога што човек који се лепо изражава и познат је по неговању мудрости /философији/, искусан у предавањима по свим врстама разумних сачињавања, који је прибавио славу у разматрању тог предмета, и оставио казивањем против зеленаша, добро за живот (св. Василије Велики против лихвара), и ја такође иступам на поприште развлачења, пуштајући своју магарећу пару или воловску заједно са овенча-

ним коњима. Уз велико вазда бива видљиво и мало; и месец светли са сијањем суца, а за дубоко поринутим бродом тераним силном ветром, следи и мала лађа, која плови по тој пучини; а за људима који се у борби подвргавају правилима ратовања, то исто следе и деца. Ево узрока којег имам у виду. Тима пак, за које је говор, па ко год да били, што су замрзели начин (мале) трговине, како је човек заволео људе, а не сребро, супростави се све до грешења. Кажи за тебе љубазнијим потомцима речи Јована Крститеља: породу аспидин бежи од мене (Мат. 3,7), ви губитељи који имате новца и узимате зајмове, дајете задовољство на кратко, али у следу времена и од вас се сачињава горак отров за душу, ви преграђујете пут живота, закључавате врата царства; на кратко усладивши гледање видом, утешивши слух звоном, постајете виновници вечне боли. Рекавши то, растани се са пробитцима и лихвом, а здружи се са непотребовањима и оног који хоће зајам не одвраћај (Мт., 5,42). По беди те он моли и седајући до врата твојих, кроз неимање прибегава теби богатом, да би му био од помоћи у оскудици. Ти пак чиниш супротно, од савезника преокрећеш се у непријатеља, јер не сарађујеш с њиме да би се он ослободио од налегле невоље и вратио ти дате зајмове, него умножаваш несрећу угњетеног горим, скидаш наог, још више оштећујеш пониженог, уз небригу састављаш небриге, на прошло нижеш боли. Јер узимајући новац с тиме да га дајеш на лихву, узимаш залог беде, по лику доброг посла уводећи штету у дом (свој). Попут оног си, који томе што гори, што је опален жаром, који носи најсилнију жеђ и силовито тражи да пије, из човекољубља дајеш вино. Премда би то на кратко донело задовољство ономе који узме чашу, али када би прошло мало времена, болесном би то причинило велики и на десетоструко јачи жар; па тако и онај који оробљава сиромашног новцем, какву му доноси то добит не укидајући невољу, него појачава несрећу.

Ето, не живи животом човека мрзитеља, под видом човекољубља, не буди лекар човекоубица, узимајући лик онога што уз помоћ богатства жели да спасе по умећу /медицинском/, а да се већ унапред користиш тиме, на погибао оних који ти верују. Празан је и самокористан живот лихвара. Не познаје он напор обраде земље ни умећа трговања, већ седи на једном месту хранећи у огради животиње. Он жели да за њега све расте без сејања и неге;

плуг је код њега перо, поље хартија, семење мастило, киша време, плодови који се неприметно враћају доспели новац, код њега је срп искање новца, гумно дом у коме заћути посед угњетених (несрећом). На све што припада другом гледа као на своје. Жели људима невољу и несрећу да би по невољи долазили њему, а мрзи оне којима је своје довољно и поштује непријатеља који нема дуг код њега. Често седи близу судница да би нашао стешњеног потраживањем дугова, те /такви/ иду за судским приставима као јастребови иза логора и војски. Носи са собом кесу и показује онима у стисци оскудице брзу примамљивост, да би у невољи решивши да на њу падну, заједно с њом преузели и кључић лихве. Сваки дан разматра добитак и његова се жеђ не засићује. Жали за златом које чува код куће зашто лежи залудно и без употребе. Подражава земљораднике који од туча који зри непрестално очекује семена. Не пушта на миру жежено злато, него га непрекидно предаје из руке у руке. Зато видиш да богат и новчан човек често код куће нема ни једне монете; а на списковима његових нада, у стању обавезивања, он нема ничега и вазда се влада, поступа у животу супротно апостолским препорукама, све даје потребитима, но не према људском расположењу према њима, већ ради среброљубља. Премда трпи привремено осиромашивање, чини то да би се злато као на зарађивање пуштени трудољубиви роб, вратило са добити. Видиш ли како нада у будућности чини празним његову кућу, те великог богаташа чини привременим бедником. Шта је узрок томе? Запис на папиру, обавеза притискања бедом - `дам са лихвом, наплатим са каматом`. Услед тога тражим да се обрати пажња на то да дужнику, макар и не био имућан, верују на основу записа, а Бога који је богат и обећава (сздаје), не слушају. Дај и ја ћу ударити, написано је у Јеванђељу (Мат., 6,4) – у том рукопису који је обелодањен за сву васељену и који није написао писац договора, него четири Јеванђелисте, сведоци за које су сви, од времена спасења хришћани; у залогу да имају рај, поуздано руководство. А ако га и овде траже, то је цео свет власништво добронамерног дужника. Пажљиво размотри добре наде оног који ти тражи добра дела, и наћи ћеш да је он богат. Јер све златне руде власништво су тог дужника. Сви метали, сребро и бронза и друге ствари после њих сачињавају део његовог власништва. Погледај велико небо, обрати пажњу на бескрајно море, истражи ширину

земље, преброј животиње које Он храни, све је то под влашћу и чини богатство Тог, Кога ти пренебрегаваш као беспомоћног. Уразуми се човече! Не жалости Бога и не поштуј Његово неучешће у мењањима, којима ти ако представиш добити, не сумњајући верујеш. Дај неумирућем поручиоцу, поверуј нешкодљивом и неуништивом рукопису. Не тражи лихву, већ дај добра дела не суздржавајући се, и видећеш да ће ти Бог дати милост с прилогом. Ако се ове речи чине страшним за твој слух, тада ти је под руком сведочанство да благочестиво вадећим и добротворима Бог уздарује многоструким даровима. Јер на питање Петра: а када све оставимо и кренемо Тебе да следимо, шта ће да нам буде? – а одговорио је: амин, свима ће вам бити да оставите дом или братију, или сестре, или оца, или матер, или жену, или децу, или села, стоструко ћете да примите и вечни живот наследите (Мт., 19, 27-30). Видиш ли усрдност, видиш благост. И најбестиднији зеленаш са стара само да удвостручи дату суму, а Бог ономе ко не притиска свог брата добровољно даје многоструко. А ти искажи верност Богу који те саветује, и добићеш безгрешну лихву. Зашто себи отежаваш греховним занимањем, пребројавајући дане, проучавајући месеце, мислећи о датој суми, претећи њеним порастом, опасавши орочен дан како се не би показао бесплодним, као дан жртве у време града? Заборавно иде зеленаш за делима дужника за његовим одлукама, кретањима, путовањима, трговином; не раздаје ли се отуд некаква корист, да се он побојао од разбојника да од њих не отрпи беду, или се његово стање по неком расположењу променило у бедно? Седи склопивши руке, стално уздише, често плаче, премеће уговор, често оплакује у словима (своје) злато, држи пред собом дужнички уговор, као одећу умрлог сина, а тиме се још силније буди његово пострадавање. А ако да брод на зајам, тад седи на обали, заборавно следи кретање ветра, стално се распитује код оних који пристају на док, нису ли чули нешто о бродолому, те да ли су они који плове у опасности; душевно страда од мекоће свакодневне забринутости. Таквоме ваља рећи, остави се човече погубне забринутости, прихвати се надлазеће наде, да би добио своју добит, а не изгубио главну суму. Од бедника захтеваш прибављање и добит богатства, попут тога као, кад би неко с поља када наступа највећа суша, хтео да прикупи стогове жита, или мноштво гроздова са винограда после градоносног облака,

или (би очекивао) рођење детета од неплодне утробе, или исхрану млеком од жена које нису рађале. Нико не прихвата оно што је неприродно и немогуће, осим можда тада кад ништа не ради, и испада смешан. Један Свемогући Бог из оскудице и производи обиље, и производи оно што и ваља очекивати и надати се: било да нареди камењу да постану извори, било да пушта кишу с неба необичног и чудног хлеба, било да заслади горку Меру додиром дрвета; а и утробу неплодне Јелисавете учини плодном; и дарује Ани Самуила, и Марији прворођеног у девствености. Све то може да буде дело једино Свемогуће руке.

Ти пак не требај добит од бронзе и злата, од ствари које не могу да допринесу, не принуђуј беду да производи оно што је својствено богатима, не тражи добит од оног који се мучи око насушног. Или не мислиш /ли/, да невоља зајмљења пара с лихвом јесте добролико прошење милосрђа? Опет и Закон, /Света/ Писма која служе за увођење у побожност, свугде забрањује лихву: ако даш сребро на зајам брату својему, немој да га притискаш (Изд. 22,25). И благодат, која избилује потоком доброте, озакоњује отпуштање дугова, најављујући тада милост и говорећи: не дајте на зајам онима, од којих се надате добити (Лк., 6,34), а на другом месту у казивању, горко кажњавајући успаљеног слугу, који се није сажалио над својим саслужитељем, и клањајући му се није опростио безначајан дуг од сто динара, онда када је сам добио опрост на десет хиљада таланата (Мт., 18, 23-35). А ваш Спаситељ и Учитељ побожности, установио је за ученике правила молитве и чији образац не садржи ништа излишно. У молитвене речи је укључио и тај један члан, како је одговоран од свега више и пре свега ваља да (приклони) Бога ка нама: *и остави нам долги наши, јакосе и ми остављајем должником нашим* (Мат., 6, 12). А како ћеш ти да се молиш, зеленашу? Са каквом ћеш савешћу да молиш од Бога да испуни добро прошење, све добијајући и не умејући да дајеш? Или не знаш да је твоја молитва напомињање (твог) нечовекољубља? Какву си показао скрушеност да би тражио прошено? Кога си помиловао, да би призовао Милостивог? А ако си и дао милостињу од твојих човекомрзачких налога, није ли она препуна несрећом других, сузама и уздасима? Ако би знао невољник, одакле ти дајеш милостињу, тад је не би примио, јер би припремао попут тебе храњење телом братије и крвљу ближњих.

Али ти би могао да кажеш речи испуњења мудре јуначности: не храни ме, човече, братским сузама, немој да дајеш убогом хлеб од стењања убогих попут мене, опрости мом ближњем што си неправедно тражио од њега, и ја ћу да признам твоју милост. У чему је корист ако једног тешиш, а многе чиниш убогима? Ако не би било мноштва зеленаша, не би било ни мноштва убогих, па срушивши то слепило, и сви ћемо да имамо добитке. Сви криве зеленаше и не може то зло да излечи Закон, Пророци, Јеванђелисти. Шта је говорио божански Амос: слушајте сиромашне од убогог јутра, и ништавне по насиљу на земљи, који причају, када прође месец и продамо. (Амос, 8.4.5) Јер ни отац се толико не радује рођењу детета, колико се они који узимају лихву радују звршетку месеци.

Они називају грех поштованим именима човекољубиве добити, подражавајући пагане, који неке човекомрзачке и крвожедне демоне, уместо њиховог истинског назива зову Еуменидама! Човекољубива добит! Али није ли зеленашки налог такав да изокреће кућу, исцрпљује богате, води томе да племенити људи воде живот гори од ропског, унеколико и пријатан на почетку, али спрема горчину за остатак живота. Јер као птице које стоје на мети птицоловца, раде су кад им посипају зрна и чине обичним и местољубивим пребивалиштима места где налазе обиље хране, али недуго затим падају у тужну погибел, тако и паре које се дају на лихву, мало времена благују, а на послетку се лишвавају и очинског наслеђа. Милосрђе не живи у скрнавим и срброљубивим душама; видећ како је и сама кућа дужника обележена за продају, они се не приклањају за милост, већ још више принуђују на продају, да би брже добили новац, да негвама зајма спутају другог бедника, према примеру жустрих и ненаситих ловаца, који окруживши замкама долину и уловивши све звери које се тамо налазе, пресељавају поново коља за замке у суседну долину, и од ње у другу, до тог времена док све горе не опусте, лишивши се звери. И каквим очима, будући да су такве, гледаш на небо? Како молиш за отпуштање грехова? Није ли да по безосећајности говориш и то што је научио Спаситељ: остави нам дугове наше, као што и ми остављамо дужницима нашим? О, колико је људи, услед лихве, узето на превару, колико их се предало струјама река, да су нашли смрт лакшом од зајмодавца, децу оставили да сиротују, са злом

маћехом, њиховом бедом. А добри зеленаши не штеде и тако опустео дом, него притискају наследнике, који су наследили можда једну пантљику од пертли, и траже злато од тих, који се хлебом хране са туђег стола. А када их поводом смрти бедника упозоравају, како и ваља, и неки да их постиде помињу и петљу, не стиде се и то да траже и не ужасавају се у души, него од врућине душевне настројености изговарају бестидне речи: није ли то кривица наших обичаја, ако је тај злочести и неразумни, коме од рођења суди тужно жребање, по неопходности времена завршио живот насилном смрћу? Јер зеленаши и философирају, и начињавају се ученицима египатских астролога, будући да брзо морају да оправдају своја проклета дела и убиства.

Тако је неке од њих нужно да се каже: ти си несрећна судбина, ти си зао опход звезда. Јер ако би тај попустио на заборав (дужника) и један део дуга опростио, а други узимао лакше, тада он н би мрзео тежак живот, и не би постао потирачом себе самог. А каквим ћеш очима у време васкрсења гледати на убијеног? Обоје ћете доћи на суд Христов, где се не поштују лихве, већ се суди (делима) живота. Шта ћеш да одговориш, окривљен пред непоткупивим Судијом, када ти каже: имао си закон, пророке, јеванђељска уверења, чуо си како су једногласно проглашавали љубав, човекољубље, и једни говорили: да не дајеш брату твојему на лихву (Другкњ. 23,19), а други: сребра да не дајеш на лихву (Пс.14,5), сада: ако дајеш зајам брату својему не принуђуј га (Изм. 23,25) Матеј пак у причама веје, говори и навештава реч Господњу: Зли слуго, сав дуг онај опростио сам ти, јер си ме молио: није ли требало да се и ти смилујеш на свог другара, као и ја на те што се смилвах? И разгњеви се господар његов, и предаде га мучитељима док не врати све што му је дуговао. (Мт., 18, 32-34)

Тада ће тобом да овлада неплодно кајање, тада ће да наступи тешка стењања и неумољива казна; ниуколико неће одговарати злато ни помоћи сребро; горчи од жучи биће раст добити. То нису речи за застрашивања, већ истинска дела, која сведоче о суду и пре него што га окушамо; да га предупредимо због себе, за добро дело човека благоразумног и који се брине за будућност.

А да би донео неку корист слушаоцима, рећи ћу и о томе шта се и пре суда Божијег догодило у кући зеленаша. Чујте шта

кажем, премда је многим можда тај приступ већ препознатљив. У неком граду био је неки човек (нећу рећи име, бојећи се да ако му кажем име, да га стављам на позориште скончавајућег), који је по својој намисли држао зеленашење и камату скрнавним лихвама. Одржавајући се страшћу среброљубља, био је тврдица и за сопствено одржавање (је такви су среброљупци); није имао довољно столова, није мењао своје одежде, сем по нужности, није остављао деци што им је неопходно за живот, није допуштао себи честе одласке у бању, бојећи се плаћања и трошкова, већ је на сваки начин мислио, како да повећа количину новца. Већ није сматрао никог довољно поузданим чуварем (свог) сандука, ни сина, ни роба, ни служавку, ни кључ, ни печат, већ је остављао новац у пукотинама стена замазујући их глином, чувао своје скровиште у тајности од свих, мењајући једна места другима, и једне стене другима, и сматрао је да га је мудро сакрио од свих. Одједном је напустио живот, не обавестивши никог од домаћих где је скривено злато. Скривен је био и сам налазећи у том корист, да би утајивао (новац). А његова деца, надајући се по свом богатству да ће бити знатнији од свих у граду, тражила су свуда, испитивала једно другог, допитивали слуге, раскопавали поље код куће, чистили у подножју стене, распитивали се код суседа и код познаника куће, преврнули, како се каже, сваки камен, али нису нашли ни обол. Они воде живот бескућнички, непријатан, ништав, не једном проклињући глупост оца.

Такав је ваш пријатељ и друг зеленаши! Достојно његовом лику живота и завршио га је сујетни прибавитељ новца, подвргнувши се тешким мучењима и глади, прикупивши наследство, себи вечну казну, а деци ништаство. Не знате ви за кога сабирете или се трудите. Многоврсна стања, многобројни обмањивачи, грабљивци и разбојници испуњавају земљу и море; па гледајте да вам се и грех не преумножи, и злато не разда. «Али несносан вам је такав говор, кажу такав говор (знам да шиштите кроз зубе, и упорно вас стављам пред ту столицу); он жели зла ономе за кога ми благодествујемо и ко је потребит. Ево уздржаћемо се од давања зајма, како ће онда да живе они у стисци?» Речи достојне дела и изрази су долични замраченима мраком новца; јер код њих нема тврдоће расуђивања у процени, да би схватили шта говоримо, они обрнуто схватају савет оних који их уче законитости. Јер

као кад бих ја говорио да није дужност да се даје на зајам сиромашнима, они им прете и угрожавају затварањем врата пред онима у нужди. Али ја пре свега проповедам и налажем да се даје: затим позивам и на давање на зајам (јер давање на зајам је други вид даровања), али да се то чини без лихве и камате, већ како заповеда Реч Божија. Јер једнако је подвргнут казни и онај који не даје зајам, и који даје с лихвом; па колико се први осуђује за нечовекољубивост, и последњи за узимање. А они, бацајући се на супростављене крајности, сасвим обећавају да ће прекинути дато. Али тај бестидни израз је такође ускраћивање правде, сукоб и напад на Бога, јер ти говориш или не дам, или дајући зајам закључујем услове о добити.

Ето, против зеленаша се довољно подигла наша реч, и на одговарајући начин, као што би на суду, показала то у чему су криви. Да им удели Господ покајање у том злу! А онима који лако улазе у дугове и не базирајући се на опасности, кидајући се на ризику добити, нећу да кажем ништа, мислећи да им је довољан савет који им је љубазно упутио наш божански отац Василије, у свом спису, обраћајући казивање више онима који не мислећи улазе у дугове, неголи онима који гајећи богатство дају на зајам.

Contra usurarios

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

Τῶν φιλαρέτων ἀνθρώπων τῶν ζῆν κατὰ λόγον προαιρου μένων νόμοις ἀγαθοῖς ὁ βίος καὶ προστάγμασι κεκανόνισται, ἐν οἷς καθορᾶται τοῦ νομοθέτου ἡ γνώμη πρὸς δύο γενικῶς ἀποτεινομένη σκοπούς, ἓνα μὲν τῶν ἀπειρημένων τὴν ἀπαγόρευσιν ἔχοντα, ἕτερον δὲ τῶν πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν καλῶν κατεπεύγοντα· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως εὐπολίτευτον βίον κατορθωθῆναι καὶ σώφρονα, εἰ μὴ τις φεύγων ὡς ἔχει δυνάμει τὴν κακίαν διώξειεν ὡς υἱὸς μητέρα τὴν ἀρετὴν. συναχθέντες τοίνυν καὶ σήμερον, ἵνα θεοῦ προσταγμάτων ἀκούσωμεν, ἠκροώμεθα τοῦ προφήτου φωνεύοντος τὰ μοχθηρὰ τῶν δανεισμάτων τέκνα τοὺς τόκους, ἐξαιροῦντος δὲ τοῦ βίου τὴν ἐπ' ἐργασία χρῆσιν τῶν νομισμάτων. δεξώμεθα δὲ εὐπειθῶς τὸ παράγγελμα, ἵνα μὴ ἡ πέτρα ἐκείνη γενώμεθα, ἐφ' ἣν καταπεσὼν ὁ σπόρος ξηρὸς καὶ ἄγονος ἔμεινεν, μηδὲ λεχθῆ πρὸς ἡμᾶς, ἃ ποτε πρὸς τὸν δυσάγωγον Ἰσραήλ· Ἀκοῆ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. παραιτοῦμαι δὲ τοὺς ἀκουσομένους μηδαμῶς θρασυτήτος μου ἢ ἀνοίας καταψηφίσασθαι, εἰ ἀνδρὸς λογάδος καὶ ὀνομαστοῦ κατὰ φιλοσοφίαν, πάντων δὲ λόγων ἀσκηθέντος παιδείαν, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εὐδοκίμησαντος καὶ καταλιπόντος τὸν κατὰ τοκιστῶν λόγον κτήμα τῷ βίῳ κἀγὼ 9.196 πρὸς τὴν αὐτὴν ἄμιλλαν καθῆκα ὄνων ἢ βοῶν ἄρμα πρὸς τοὺς στεφανίτας ἵππους ζευξάμενος. παραφαίνεται γὰρ αἰεὶ τὰ μικρὰ τοῖς μεγάλοις, καὶ λαμπομένη σελήνη ἡλίου φαίνοντος, πλεούσης δὲ μυριοφόρου νηὸς καὶ τῆ σφοδρότητι τῶν ἀνέμων ἐλαυνομένης ἐπακολουθεῖ ἡ μικρὰ πορθμῖς τὸν αὐτὸν περαιουμένη βυθόν, ἀνδρῶν δὲ πάλιν ἀγωνιζομένων νόμοις ἀθλητικοῖς ἐγκονίζονται τῷ αὐτῷ καὶ παῖδες. ὧδε μὲν οὖν ἐχέτω τῆς συγγνώμης ἡ αἴτησις. Σὺ δὲ, πρὸς ὃν ὁ λόγος, ὅστις ποτ' ἂν ἦς, μίσησον τρόπον καπηλικόν· ἄνθρωπος ὢν ἀγάπησον ἀνθρώπους καὶ μὴ ἀργύριον. στήσον μέχρι τούτου τὴν ἁμαρτίαν. εἶπε τοῖς ποτέ σου φιλτάτοις τόκοις τὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ φωνήν· Γεννήματα ἐχιδνῶν, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ. ὄλεθροι τῶν ἐχόντων ὑμᾶς καὶ λαμβανόντων

ἔστέ, τέρπετε πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ὁ ἀφ' ὑμῶν ἰδὲς πικρὸν γίνεται δηλητήριον τῇ ψυχῇ, ἀποφράττετε ζωῆς ὁδόν, κλείετε τῆς βασιλείας τὰς θύρας, μικρὸν τέρψαντες τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν περιηχῆσαντες αἰωνίου λύπης γίνεσθε πρόξενοι. ταῦτα εἰπὼν ἀπόταξι πλεονασμῶ καὶ τόκοις, σύνταξι δὲ φιλοπτωχία. Καὶ τὸν θέλοντα δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς. διὰ πενίαν σε ἰκετεύει καὶ ταῖς θύραις προσκάθηται, ἀπορῶν καταφεύγει πρὸς τὸν σὸν πλοῦτον, ἵνα γένη αὐτῷ τῆς χρείας ἐπίκουρος. σὺ δὲ τοῦναντίον ποιεῖς ὁ σύμμαχος γίνῃ πολέμιος· οὐ γὰρ αὐτῷ συμπράττεις, ὅπως ἂν καὶ τῆς ἀνάγκης ἐλευθερωθεῖ τῆς ἐπικεμένης καὶ σοὶ ἀποπληρώσῃ τὸ δάνεισμα, ἀλλὰ σπείρεις τῷ στενωμένῳ κακὰ τὸν γυμνὸν ἐπεκδύων, τὸν τετρωμένον ἐπιτραυματίζων, φροντίδας ἐπισυνάπτων ταῖς φροντίσι καὶ λύπας τῇ λύπῃ. ὁ γὰρ ἔντοκον χρυσίον ὑποδεχόμενος ἀρραβῶνα πενίας λαμβάνει ἐν προσχήματι εὐεργεσίας ὄλεθρον ἐπεισάγων τῇ οἰκίᾳ. ὥσπερ γὰρ ὁ 9.197 πυρεταίνονται, καιομένῳ παρὰ τῆς θερμῆς, δίψῃ δὲ σφοδρότατῃ συνεχομένῳ καὶ ἠναγκασμένης αἰτοῦντι τὸ πόμα διδοὺς οἶνον δῆθεν ὑπὸ φιλανθρωπίας εὐφραίνει μὲν πρὸς ὀλίγον <τὸν> τὴν κύλικα ἐφελκόμενον, ὀλίγου δὲ χρόνου παρελθόντος σφοδρὸν καὶ δεκαπλασίονα τῷ κάμνοντι τὸν πυρετὸν ἀπεργάζεται, οὕτως ὁ παρέχων πένητι γεννῶντα χρυσὸν οὐ παύει τὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐπιτείνει τὴν συμφορὰν. Μὴ τοίνυν ζήσης μισάνθρωπον βίον ἐν φιλανθρωπίας προσχήματι μηδὲ γένη ἰατρὸς ἀνδροφόνος, τὸ πρόσχημα μὲν τοῦ σώζειν ἔχων διὰ τὸν πλοῦτον ὡς ἐκεῖνος διὰ τὴν τέχνην, τῇ προαιρέσει δὲ κεχρημένος εἰς ἀπώλειαν τοῦ ἑαυτὸν σοὶ καταπιστεύσαντος. ἀργὸς καὶ πλεονεκτικὸς βίος ὁ τοῦ τοκίζοντος· οὐκ οἶδε πόνον γεωργίας, οὐκ ἐπίνοιαν ἐμπορίας, ἐφ' ἑνὸς δὲ τόπου κάθηται τρέφων ἐπὶ τῆς ἐστίας θηρία. ἄσπαρτα αὐτῷ βούλεται τὰ πάντα καὶ ἀνήροτα φύεσθαι. ἄροτρον ἔχει τὸν κάλαμον, χώραν τὸν χάρτην, σπέρμα τὸ μέλαν, ὑετὸν τὸν χρόνον αὕξοντα αὐτῷ λανθανόντως τὴν τῶν χρημάτων ἐπικαρπίαν, δρέπανόν ἐστιν αὐτῷ ἡ ἀπαίτησις. ἄλων ἡ οἰκία, ἐφ' ἧς λεπτύνει τὰς τῶν θλιβομένων οὐσίας, τὰ πάντων ἴδια βλέπει. εὐχεται τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκας καὶ συμφορὰς, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἠναγκασμένως ἀπέλθωσι. μισεῖ τοὺς ἑαυτοῖς ἀρκοῦντας καὶ τοὺς μὴ δεδανεισμένους ἐχθροὺς ἠγεῖται. προσεδρεύει τοῖς δικαστηρίοις, ἵνα εὖρη τὸν στενούμενον τοῖς ἀπαιτηταῖς, καὶ τοῖς πράκτορσιν ἀκολουθεῖ ὡς ταῖς παρατάξεσι καὶ τοῖς πολέμοις οἱ γῦπες. Περιφέρει τὸ βαλάντιον καὶ δείκνυσι τοῖς πνιγομένοις τῆς

θήρας δέλεαρ, ἴν' ἐκείνῳ διὰ τὴν χρεῖαν περιηχάναντες 9.198 συγκαταπίωσι τῶν τόκων τὸ ἄγκιστρον. καθ' ἡμέραν ἀριθμεῖ τὸ κέρδος καὶ τῆς ἐπιθυμίας οὐκ ἐμπίμπλαται. ἄχθεται πρὸς τὸν χρυσὸν τὸν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀποκείμενον, διότι κείται ἀργὸς καὶ ἄπρακτος. Μιμεῖται τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν σωρῶν τοῦ θερούς εὐθὺς σπείροντας· ἔλαβεν, ἔδωκεν. οὐκ ἀνίησι τὸν ἄθλιον χρυσόν, ἀλλ' ἐκ χειρῶν εἰς χεῖρας μετὰγει. βλέπεις γοῦν τὸν πλοῦσιον καὶ πολύχρυσον πολλάκις μηδὲ ἐν νόμισμα ἔχοντα ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἀλλε031d03' ἐν χάρταις τὰς ἐλπίδας, ἐν ὁμολογίαις τὴν ὑπόστασιν, μηδὲν ἔχοντα καὶ πάντα κατέχοντα, πρὸς τοῦναντίον τοῦ ἀποστολικοῦ γραμματος κεχρημένον τῷ βίῳ, πάντα διδόντα τοῖς αἰτήσασι οὐ διὰ φιλάνθρωπον γνώμην, ἀλλὰ διὰ φιλάργυρον τρόπον. αἰρεῖται γὰρ τὴν πρόσκαιρον πενίαν, ἵνα ὡς δοῦλος ἐπίμοχθος ὁ χρυσὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν μισθῶν ἐπανέλθῃ. ὄρας, ὅπως ἢ τοῦ μέλλοντος ἐλπίς κενοῖ τὴν οἰκίαν καὶ ποιεῖ τὸν πολύχρυσον ἀκτήμονα πρόσκαιρον. Τούτου δὲ τίς ἡ αἰτία; ἢ ἐν τῷ χάρτη γραφή, ἢ ὁμολογία τοῦ στενωθέντος δώσω μετὰ τῆς ἐργασίας, ὑποτελέσω μετὰ τοῦ γινομένου. εἶτα, παρακαλῶ, ὁ μὲν χρεώστης καὶ ἄπορος ὢν διὰ τὴν συγγραφὴν πιστεύεται, ὁ δὲ θεὸς πλοῦσιος ὢν καὶ ἐπαγγελόμενος οὐκ ἀκούεται. δὸς καὶ ἐγὼ ἀποδώσω, βοᾷ γράψας ἐν εὐαγγελίοις, ἐν χειρογράφῳ δημοσίῳ τῆς οἰκουμένης. ὁ τέσσαρες ἔγραψαν εὐαγγελιστὰι ἀνθ' ἑνὸς συμβολαιογράφου, οὗ μάρτυρες πάντες οἱ ἐκ τῶν χρόνων τῆς σωτηρίας Χριστιανοί. ἔχεις ὑποθήκην τὸν παράδεισον, ἐνέχυρον ἀξιόπιστον. εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα ζητεῖς ὅλος ὁ κόσμος τοῦ εὐγνώμονος χρεώστου κτήμα. περιέργασαι σοφῶς τὴν εὐπορίαν τοῦ ζητοῦντος τὴν ἐργασίαν καὶ εὐρήσεις τὸν πλοῦτον· πᾶσα γῆ χρυσίτις τοῦ χρεώστου σου κτήμα, πᾶν 9.199 μέταλλον ἀργυρίου καὶ χαλκοῦ καὶ τῶν ἐξῆς ὑλῶν τῆς ἐκείνου δεσποτείας μέρος. ἀπόβλεπον εἰς τὸν μέγαν οὐρανόν, κατάμαθε τὴν ἄπειρον θάλασσαν, ἱστόρησον τὸ πλάτος τῆς γῆς, ἀρίθμησον τὰ ἐπ' αὐτῆς τρεφόμενα ζῶα· πάντα δοῦλα καὶ κτήματα, οὗ σὺ ὡς ἀπόρου καταφρονεῖς. σωφρόνησον, ἄνθρωπε· μὴ καθυβρίσης τὸν θεὸν μηδὲ ἠγήση τῶν τραπεζιτῶν ἀτιμότερον, οἷς ἐγγυωμένοις ἀναμφιβόλως πιστεύεις. δὸς ἐγγυητῇ μὴ ἀποθνήσκοντι, πίστευσον χειρογράφῳ μὴ κλεπτομένῳ μηδὲ σπαρασσομένῳ. μὴ ἐπερωτήσης τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ δὸς ἀκαπήλευτον τὴν εὐεργεσίαν, καὶ ὄψει σοὶ τὸν θεὸν μετὰ προσθήκης ἀποδιδόντα τὴν χάριν. Ἄν δὲ ξενίξῃ σου τὴν ἀκοὴν ὡς παράδοξος ὁ λόγος, πρόχειρον ἔχω τὴν μαρτυρίαν, ὅτι τοῖς εὐσεβῶς δαπανῶσι καὶ εὐεργετοῦσι

πολυπλασιάζων ὁ θεὸς τὴν ἀμοιβὴν ἀποδίδω σι. Πέτρου γὰρ ἐρωτῶντος καὶ λέγοντος Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, φησί, Πᾶς, ὅστις ἀφήκεν οἰκίας ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγρούς, ἑκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν

αἰώνιον κληρονομήσει. ὁρᾷς τὴν φιλοτιμίαν; βλέπεις τὴν ἀγαθότητα; ὁ σφόδρα ἀναίσχυντος δανειστὴς κάμνει, ἵνα διπλασιάσῃ τὸ κεφάλαιον, ὁ θεὸς δὲ αὐθαιρέτως τῷ μὴ θλίβοντι τὸν ἀδελφὸν τὸ ἑκατοντα πλάσιον δίδωσι. πείσθητι οὖν τῷ θεῷ συμβουλευόντι καὶ λήψῃ τόκους ἀναμαρτήτους. ἵνα τί μετὰ ἁμαρτίας μεριμνᾷς σαυτὸν ἐκτῆκεις τὰς ἡμέρας ἀριθμῶν, τοὺς μῆνας ψηφίζων, τὸ κεφάλαιον ἐννοῶν, τὰς προσθήκας ὄνειροπολῶν, φοβού μενος τὴν προθεσίαν, μὴ ἄκαρπος παραγένηται ὡς θέρος χαλαζωθέν; περιεργάζεται ὁ δανειστὴς τοῦ χρεώστου τὰς πράξεις, τὰς ἐκδημίας, τὰ κινήματα, τὰς μεταβάσεις, τὰς ἐμπορίας. κἂν φήμῃ τις παραγένηται σκυθρωπή, ὅτι λησταῖς ὁ δεῖνα περιέπεσεν ἢ ἔκ τινος περιστάσεως εἰς πενίαν αὐτῷ 9.200 μετεβλήθη ἢ εὐπορία, κάθηται τῷ χεῖρει συνδήσας, στένει συνεχῶς, ὑποδακρῦει πολλά, ἀνελίττει τὸ χειρόγραφον, θρηνεῖ ἐν τοῖς γράμμασι τὸν χρυσὸν προκομίζων τὸ συμβόλαιον ὡς ἱμάτιον υἱοῦ τελευτήσαντος· ἀπ' ἐκείνου θερμοτέρον ἐγείρει τὸ πάθος. ἂν δὲ καὶ ναυτικὸν ἦ τὸ δάνεισμα, τοῖς αἰγιαλοῖς προσκᾶθηται, τὰς κινήσεις μεριμνᾷ τῶν ἀνέμων, συνεχῶς διερωτᾷ τοὺς καταίροντας, μή που ναυάγιον ἠκούσθη, μή που πλέοντες ἐκινδύνευσαν· παχνοῦται τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀγριαίνουσιν ἴδη τὴν θάλασσαν, ὄνειράτα βλέπει, φαντασιοῦται τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν λειψάνων τῆς μεθημερινῆς φροντίδος. πρὸς δὲ τὸν τοιοῦτον λεκτέον· παῦσαι, ἄνθρωπε, μεριμνῆς ἐπικινδύνου, ἀνάπαυσαι ἀπ' ἐλπίδος τηκούσης, μὴ τόκους ζητῶν σαυτῷ τὸ κεφάλαιον διαφθείρῃς. παρὰ πένητος ζητεῖς προσόδους καὶ προσθήκας πλούτου παραπλήσιον ποιῶν, ὡς εἴ τις ἀπὸ χώρας ἀὐχμῷ θερμοτάτῳ ξηρανθείσης λαβεῖν θελήσειε σίτου θημωνιάς, ἢ πλήθος βοτρυῶν ἐξ ἀμπέλου μετὰ νέφος χαλαζηφόρον, ἢ τέκνων τόκον ἀπὸ στεῖρας γαστροῦς, ἢ γάλακτος τροφὴν ἐξ ἀτόκων γυναικῶν. οὐδεὶς ἐγχειρεῖ τοῖς παρὰ φύσιν καὶ ἀδυνάτοις, ἐπεὶ πρὸς τῷ μηδὲν κατορθοῦν προσοφλισκάνει γέλωτα. μόνος ὁ θεὸς παντοδύναμος, ὃς ἐκ τῶν ἀπόρων εὕρισκει τοὺς πορισμοὺς καὶ τὰ παρ' ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν δημιουργεῖ, νῦν μὲν κελεύων πέτρας πηγὴν ἀπορρεῖν, αὐθις δὲ βρέχων ἐξ

οὐρανοῦ ἄρτον ἀσυνήθη καὶ ξένον, καὶ πάλιν γλυκαίνων τὴν πικρὰν Μερρὰν ἐπαφῇ ξύλου, καὶ τῆς στεῖρας Ἐλισάβετ εὐτοκον ποιῶν τὴν γαστέρα καὶ διδοὺς τῇ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ καὶ τῇ Μαρία τὸν ἐν παρθενίᾳ πρωτότοκον. ταῦτα μόνης τῆς παντοδυνάμου χειρὸς ἔργα.

Σὺ δὲ χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ, τῶν ἀγόνων ὑλῶν, μὴ ζητεῖ τόκον μηδὲ βιάζου πενίαν τὰ τῶν πλουτούντων ποιεῖν μηδὲ 9.201 διδόναι πλεονασμοὺς τὸν τὸ κεφάλαιον προσαιτοῦντα. ἢ γὰρ οὐκ οἶδας, ὡς δάνους χρεῖα εὐπρόσωπός ἐστιν ἐλέου αἴτησις; διὸ καὶ ὁ νόμος, τὸ εἰσαγωγικὸν τῆς εὐσεβείας γράμμα, πανταχοῦ ἀπαγορεύει τὸν τόκον· Ἐὰν δανείσῃς ἀργύριον τῷ ἀδελφῷ σου, οὐκ ἔση αὐτὸν κατεπεύγων. καὶ ἡ χάρις τῇ πηγῇ τῆς ἀγαθότητος πλεονάζουσα τῶν ὀφλημάτων νομοθετεῖ τὴν συγχώρησιν, ὅπου μὲν χρηστευομένη καὶ λέγουσα· Καὶ εἰ δανεῖζετε, παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν· καὶ ἀλλαχοῦ ἐν παραβολῇ τὸν σκληρὸν οἰκέτην πικρῶς κολάζουσα, ὃς τῷ ὁμοδούλῳ προσκυνοῦντι οὐκ ἐπεκλάσθη οὐδὲ ἀφήκεν ἑκατὸν δηναρίων εὐτελὲς χρέος αὐτὸς τῶν μυρίων ταλάντων λαβὼν τὴν συγχώρησιν. ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος εὐχῆς κανόνα καὶ τύπον ἀπέριττον τοῖς μαθηταῖς εἰσηγούμενος, ἐν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς ἰκεσίας λόγοις ἐνέθηκεν ὡς μάλιστα δεῖν καὶ πρῶτον ἀρκοῦν δυσωπῆσαι θεόν· Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. πῶς οὖν προσεύξῃ, ὁ τοκογλύφος; μετὰ ποίου συνειδότος αἴτημα ἀγαθὸν ζητήσεις παρὰ θεοῦ ὁ πάντα λαμβάνων καὶ μὴ μαθὼν τὸ διδόναι; ἢ οὐκ οἶδας, ὅτι ἡ προσευχὴ σου ὑπόμνησις μισανθρωπίας ἐστίν; τί συνεχώρησας καὶ συγγνώμην αἰτεῖς; τίνα ἠλέησας καὶ καλεῖς τὸν ἐλεήμονα; ἂν δὲ καὶ δῶς ἐλεημοσύνην ποτέ, πόθεν δίδω; οὐκ ἀπὸ τῆς πικρᾶς σου καὶ μισανθρώπου φορολογίας; οὐκ ἀπὸ συμφορῶν ἀλλοτρῶν δακρῶν γέμοντα καὶ στεναγμῶν; εἰ ἐγνώριζεν ὁ πένης, πόθεν ὀρέγεις τὴν ἐλεημοσύνην, οὐκ ἂν ἐδέξατο ὡς ἀδελφικῶν σαρκῶν γεύεσθαι μέλλων καὶ αἵματος τῶν οἰκείων, εἶπε δ' ἂν πρὸς σε λόγον γέμοντα σώφρονος παρρησίας· μὴ με θρέψῃς, ἄνθρωπε, ἀπὸ δακρῶν ἀδελφικῶν, 9.202 μὴ δῶς ἄρτον πένητι γενόμενον ἀπὸ στεναγμοῦ τῶν συμπτῶ χων. ἀνάλυσον πρὸς τὸν ὁμόφυλον, ὃ κακῶς ἀπήτησας, κἀγὼ ὁμολογήσω τὴν χάριν. τί ὠφελεῖς πολλοὺς πτωχοὺς ποιῶν καὶ ἓνα παραμυθούμενος; εἰ μὴ πλήθος ἦν τοκιστῶν, οὐκ ἂν ἦν τὸ πλήθος τῶν πενομένων. λῦσόν σου τὴν φατρίαν, καὶ πάντες ἔξομεν τὴν αὐτάρκειαν. πάντες τῶν τοκιστῶν κατηγοροῦσι, καὶ οὐκ ἐστὶ τοῦ κακοῦ θεραπεία νόμος

προφήται εὐαγγελισταί. οἷα γοῦν ὁ θεσπέσιος Ἀμὼς λέγει· Ἀκούσατε, οἱ ἐκτρίβοντες εἰς τὸ πρῶν πένητα καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ λέγοντες· πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἐμπολήσομεν; οὐδὲ γὰρ πατέρες οὕτω χαίρουσιν ἐπὶ τῇ γεννήσει τῶν παιδῶν ὡς οἱ τοκίζοντες εὐφφραίνονται τῶν μηνῶν πληρουμένων.

Καλοῦσι δὲ τὴν ἁμαρτίαν σεμνοῖς ὀνόμασι φιλόφρονον τὸ λῆμμα προσαγρεύοντες κατὰ μίμησιν Ἑλλήνων, οἱ δαιμόνας τινὰς μισανθρώπους καὶ φονώσας ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς κλήσεως Εὐμενίδας προσαγορεύουσι. φιλόφρονος γάρ·

οὐ γὰρ ἡ τοῦ τόκου εἰσφορὰ οἴκους ἐκτρίβουσα, πλούτους δαπανῶσα, τοὺς εὖ γεγονότας χεῖρον ζῆν τῶν δούλων παρασκευάζουσα, πρὸς ὀλίγον τέρπουσα ἐν ἀρχαῖς καὶ πικρὸν τὸν εἰς ὕστερον βίον παρασκευάζουσα. ὡς γὰρ τὰ πτηνὰ τὰ παρὰ τῶν ὀρνιθευτῶν ἐπιβουλεύόμενα ἡδεταὶ ῥαινομένων τῶν σπερμῶν τῶν αὐτοῖς καὶ φίλην ποιεῖται καὶ συνήθη διαγωγὴν τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις ψηφίζονται, ἀλλὰ βίοι κρίνονται. τί δὲ λέξεις ἐγκαλούμενος τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ, ὅταν σοι λέγηται· εἶχες νόμον προφῆτας εὐαγγελικὰ παραγγέλματα· πάντων ἤκουες ὁμοῦ βοῶντων μὴ φωνῆ τὴν ἀγάπην, τὴν φιλοφροσύνην καὶ τῶν μὲν λεγόντων· Οὐκ ἐκτοκίεις τῷ ἀδελφῷ σου, τῶν δὲ· Τὸ ἀργύριον οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, ἄλλων· Ἐὰν δανείσης τῷ ἀδελφῷ σου, οὐκ ἔσῃ αὐτὸν κατεπείγων; Ματθαῖος δὲ ἐν παραβολαῖς ἔκραξε λέγων δεσποτικὸν λόγον ἀπαγγέλλων· Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφείλην ἐκείνην ἀφήκα σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδοῦ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. τότε σε καταλήψεται ἡ ἀνόνητος μεταμέλεια, στεναγμοὶ δὲ καταλήψονται βαρεῖς καὶ κόλασις ἀπαραίτητος·

οὐδαμοῦ δὲ χρυσὸς βοηθῶν, οὐκ ἄργυρος ἐπαμύνων, πικροτέρα δὲ χολῆς ἢ τῶν τόκων ἀνάδοσις. ταῦτα οὐ ῥήματα φοβοῦντα, ἀλλὰ πράγματα ἀληθῆ πρὸ τῆς πείρας τὸ κριτήριον διαμαρτυρούμενα, ἃ φυλάξασθαι τῷ σωφρονοῦντι καλὸν καὶ ᾧ τοῦ μέλλοντος πρόνοια. Ἴνα δὲ μεταξὺ τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων καὶ τι τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διηγησάμενος ὠφελήσω τι τοὺς ἀκούοντας, ἀκούσατε τοῦ λόγου, καὶ τάχα οἱ πολλοὶ τὴν ὑπόθεσιν ὡς γνώριμον ἐπιγνώσεσθε. 9.205

Ἄνηρ τις ἦν ἐπὶ τῆσδε τῆς πόλεως (οὐκ ἐρῶ δὲ τοῦνομα κωμωδεῖν ὀνομαστὶ τὸν τελευτήσαντα φυλαττόμενος) τέχνην ἔχων τὰ

δανείσματα καὶ τὴν ἐκ τῶν μιαιῶν τόκων ἐπικαρπίαν. τῷ πάθει δὲ συνεχόμενος τῆς φιλαργυρίας φειδωλὸς ἦν καὶ περὶ τὴν ἰδίαν δαπάνην (τοιοῦτοι γὰρ οἱ φιλάργυροι) οὐ τράπεζαν αὐτάρκη παρατιθέμενος, οὐχ ἱμάτιον συνεχῶς ἢ κατὰ χρεῖαν ἀμείβων, οὐ τέκνοις παρέχων τὴν ἀναγκαῖαν τοῦ βίου διαγωγὴν, οὐ λουτρὸν ταχέως καταλαμβάνων φόβῳ τοῦ μισθοῦ καὶ τῶν τριῶν ὀβολῶν, πάντα δὲ τρόπον ἐπινοῶν, ὅθεν ἂν ἐπὶ τὸ πλεον τὸν ἀριθμὸν προαγάγοι τῶν χρημάτων, οὔτε μὴν ἀξιόπιστόν τινα φύλακα τοῦ βαλαντίου ἐνόμιζεν, οὐ τέκνον, οὐ δοῦλον, οὐ τραπεζίτην, οὐ κλεῖν, οὐ σφραγίδα, ταῖς δὲ τῶν τοίχων ὀπαῖς τὸ χρυσίον ἐμβάλλων καὶ τὸν πηλὸν ἔξωθεν ἐπαλείφων ἄγνωστον πᾶσιν εἶχεν τὸν θησαυρὸν τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων καὶ τοίχους ἐκ τοίχων καὶ τὸ λανθάνειν πάντας σοφισζόμενος εὐμηχάνως. ἀθρόον ἀπῆλθε τοῦ βίου οὐδενὶ τῶν οἰκείων ἔξαγορεύσας, ἔνθα ὁ χρυσὸς κατ<ωρ>ώρυκτο. κατωρύχθη μὲν οὖν κάκεινος τὸ κρύψαι κερδάνας· οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ πάντων ἔσσεσθαι τῶν ἐν τῇ πόλει λαμπρότεροι διὰ πλοῦτον ἐλπίσαντες ἠρεῦνων πανταχοῦ, παρ' ἀλλήλων

διεπυθάνοντο, τοὺς οἰκέτας ἀνέκρινον, τὰ ἐδάφη τῶν οἴκων ἀνώρυττον, τοὺς τοίχους ὑπεκένουν, τὰς τῶν γειτόνων καὶ γνωρίμων οἰκίας ἐπολυπραγμόνουν, πάντα δὲ λίθον, τὸ τοῦ λόγου, κινήσαντες εὗρον οὐδ' ὀβολόν, διάγουσι δὲ τὸν βίον ἄοικον ἀνέστιοι, πένητες, ἐπαρώμενοι πολλὰ καθ' ἐκάστην τῇ τοῦ πατρὸς ματαιότητι. Ὁ μὲν δὲ φίλος ὑμῶν καὶ ἐταῖρος, ὁ τοκισταί, τοιοῦτος· ἀξίως τοῦ τρόπου καταστρέψας τὸν βίον ἀνεμιαῖος χρηματιστής, ὀδύνας καὶ λιμῶν μοχθήσας, συναγαγὼν δὲ κληρονομίαν 9.206 ἑαυτῷ μὲν τὴν αἰώνιον κόλασιν, τοῖς δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν πενίαν. οὐκ ἴστε δὲ ὑμεῖς τίτι ἀθροίζετε ἢ μοχθεῖτε· αἱ περιστάσεις πολλαί, οἱ συκοφάνται μυριοί, ἐνεδρευταὶ καὶ λησταὶ γῆν διενοχλοῦσι καὶ θάλασσαν. ὁρᾶτε, μὴ καὶ τὰς ἁμαρτίας κερδάνητε καὶ τὸν χρυσὸν μὴ κατάσχητε. ἀλλ' ἐπαχθῆς ἡμῖν οὗτός ἐστι, φασίν (οἶδα γὰρ ὑμῶν τοὺς ὑπ' ὀδόντα γογγυσμούς), καὶ συνεχῶς ἡμᾶς † στηρίζων ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπιβουλεύει τοῖς εὐεργετούμενοις καὶ χρήζουσιν. ἰδοὺ γὰρ οὐκέτι προησόμεθα δάνεισμα· καὶ πῶς διάζουσιν οἱ στενοῦμενοι; ἄξιοι τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι, πρέπουσα ἢ ἀντίρρησις τοῖς τῷ ζῳφῶ τῶν χρημάτων

ἐσκοτωμένοις· οὔτε γὰρ τὸ τῆς διανοίας κριτήριον ἔχουσιν ἐρρωμένον ὡς συνιέναι τῶν λεγομένων, πρὸς τοῦναντίον δὲ τῆς συμβουλῆς τῶν νουθετούντων ἀκούουσιν· ὡς γὰρ ἐμοῦ λέγοντος

μὴ χρῆναι δανείζειν, οὕτως ὑπογογγύζοντες ἀπειλοῦσι τοῖς δεομένοις ἀποκλείειν τὰς θύρας. ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν τὸ δωρεῖσθαι διακηρύσσω καὶ παραγγέλλω. ἔπειτα καὶ τὸ δανείζειν παρακαλῶ (δεύτερον γὰρ εἶδος δωρεᾶς δάνεισμα), ποιεῖν δὲ τοῦτο μὴ μετὰ τόκων μηδὲ πλεονασμῶν, ἀλλὰ καθὼς ἡμῖν ὁ θεῖος διετάξατο λόγος· ὁμοίως γὰρ ἔνοχος τιμωρία καὶ ὁ μὴ διδοὺς δάνεισμα καὶ ὁ μετὰ τόκων διδοὺς, ἐπειδὴ τοῦ μὲν τὸ μισάνθρωπον τοῦ δὲ τὸ καπηλικὸν κατακέκριται. οἱ δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν αὐτομολοῦσιν ἀκρότητα εἰς τὸ παντελὲς ἐφέξειν τὴν δόσιν ἐπαγγελλόμενοι. ἔστι δὲ τοῦτο ἀναιδῆς ἔνστασις, πρὸς τὸ δίκαιον φιλονεικία μανιώδης, πρὸς θεὸν ἕρις καὶ πόλεμος. ἦ γὰρ οὐ δώσω, φησὶν, ἢ δανείζων ἔντοκον θήσομαι τὸ συνάλλαγμα. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς τοκογλύφους ἱκανῶς ὁ λόγος διηγωνίσασατο καὶ αὐτάρκως μοι τὰ τῆς κατηγορίας ὡς ἐν δικαστηρίῳ 9.207 διήνυσται, καὶ δοίη ὁ θεὸς αὐτοῖς μεταμέλειαν· πρὸς δὲ τοὺς προχείρως δανειζομένους καὶ τοῖς ἀγκίστροις τῶν τόκων ῥιψοκινδύνως ἑαυτοὺς περιπεύροντας οὐδένα ποιήσομαι λόγον ἀρκεῖν αὐτοῖς κρίνας τὴν συμβουλήν, ἣν ὁ θεσπέσιος πατὴρ ἡμῶν Βασίλειος ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι σοφῶς ἐξεπόνησε πλείονα πρὸς τοὺς ἀβούλως δανειζομένους ἢ τοὺς πλεονεκτικῶς δανείζοντας ποιησάμενος λόγον. —